

איירינן לגבי נזקי אדם ובזה פטרינן שלא בכונה דלגביה נתחדש כן, דאי"ז לגבי שאר נזקין.

ולפי"ז יתיישב הא דאיתא לעיל (מג): בן חורין דמשלם כופר ע"פ עצמו והיכי דמי וכו' דמשלם כופר ע"פ עצמו היכא דליכא עדים משלם דמים, גבי עבד שאינו משלם קנס ע"פ עצמו וכו' היכא דליכא עדים לא משלם דמים, ולכאורה מאי שייכי אהדדי, כופר ודמים או קנס ודמים, וכן ע"פ עצמו דהכא שאינו לגמרי ע"פ עצמו אלא שמשלם העדות להיכא שהוא לגמרי ע"פ עצמו. ולפימ"ש"כ יתיישב שפיר, דדין מיוחד הוא לגבי תשלומין לאדם דאי"ז כגדרי שאר נזקין, והא דהק' ע"ז דחזינן בההיא דאלס לידיה דמשלם היינו כאורחיה וע"פ עדים.

לחייב כופר, ולגבי נזקין תליא בפלוגתא דר"י ור"ש.

(ז) וכדעת רש"י נראה שלא דן לפטור משום שאין מתכוין אלא מדין אין השור בסקילה אין הבעלים חייבים כופר ודלא כפי' התוס' דתלוי בדין כונה גרידא, דהכא לפירש"י אף במתכוין פטור מטעם דהיכא דאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר, דיש גדרי ותנאי חיוב, והיינו בעינן העדאת עדים בב"ד ולא ע"פ עצמו, אף שאי"ז חסרון בפעולת השור, ובעינן בדוקא ג' פעמים, ולא תקשה הרי שן ורגל מועד מתחילתו, אלא זהו סדר ודין כופר דבעינן דוקא העדאה בג' פעמים כדי לחייבו וגזה"כ הוא, והא דפטור לר"ש נזקין שלא בכונה, צ"ל לפירש"י דהכא

אוצר החכמה
1234567

הרב חיים יוסף בידרמן

בענין סוכה שתהא ראויה לאכילה ולשינה

בעשיית סוכה דנימא שצריך לעשות סוכה לאכילה ולשינה, אלא קאי על אופן הישיבה שיהא כעין תדורו ואם עושה סוכה א' לאכילה וא' לשינה אה"נ דיוצא ידי חובתו, ועל כן חולק ג"כ על דינא דתרומת הדשן דכפית רגלים הוי מצטער, כיון דאזדא לה הוכחת תה"ד הנ"ל, ע"כ.

(ב) והנה דעת המרדכי יש לבאר מהיכן יסד האי דינא ומה מקורו, וי"ל בטעמו דהנה כתב הרמ"א (סי' תרל"ט ס"ז) דהיושב בסוכה בשעה שפטור שמצטער נקרא הדיוט, וכתב בט"ז (ס"ק י"ט) שברכתו ברכה לבטלה, הרי שמצטער אינו רק פטור ממצות סוכה אלא דאינו מקיים מצות סוכה, והטעם כמ"ש בתוס' (סוכה כו: ד"ה הולכי) דתשבו כעין תדורו ואין אדם דר במקום שמצטער, וא"כ בשעה שמצטער אינו קרוי סוכה ואינו יכול לקיים

(א) דעת המרדכי בסוכה (פ' הישן סי' תש"מ) דהעושה סוכתו במקום שיצטער בשינה ולא יוכל לישון שם, גם לאכילה אינה כשירה, וכן פסק הרמ"א (סי' תר"מ ס"ד). ועפ"י דברי המרדכי כתב בתרומת הדשן (סי' צ"ב) דמי שסוכתו קטנה וצריך לכוף רגליו בשעת שינה אינו קרוי מצטער וחייב בסוכה, דכיון דשיעור חכמים שיעור סוכה ז' טפחים וזה השיעור אינו ראוי לשינה כי אם בכפית רגלים, הרי דכפית רגלים אינו קרוי מצטער, ואין לומר דהשיעור ז' טפחים הוא לאכילה ובשינה יפטר מטעם מצטער, דהרי לפי המרדכי העושה סוכתו במקום שיצטער בשינה גם לאכילה פסולה, אלא ודאי שהוא סוכה גם לשינה וע"י כפית רגלים, ע"כ. וכן פסק הרמ"א (סי' תר"מ ס"ד). אולם בתשו' חכם צבי (סי' צ"ד) חולק ע"ד המרדכי דתשבו כעין תדורו לא איירי

תשבו כיון שמצטער, ולכן אינו מברך ואין יכול להחמיר על עצמו.

(ג) אלא דראיתי בחכמת שלמה (סי' תרל"ט ס"ז) שכתב דהאי דינא דרמ"א אינו אלא ביושב בסוכה בשעת ירידת גשמים דהוי כשפך לו קיתון על פניו, ולכן היושב הוי הדיוט, משא"כ בשאר מצטער שפיר אפשר להחמיר על עצמו כשאר מצוות אף שפטורין אפשר להחמיר ע"ע, והביא ראיה מנשים דמברכות על מצות סוכה כמ"ש תוס' חולין (קי' ד"ה טלית), ה"ה מצטער אף שפטור מברך, ע"כ. ולכאורה דבריו צ"ע דלפי דברי התוס' הנ"ל בטעם מצטער דהוי חסרון בתשבו א"כ מאי ראי' מנשים דמברכות, הרי הן מקיימות מצות תשבו כעין תדורו בשלימות משא"כ מצטער, ויל"ע.

(ד) נחזור לעניננו לד' הפוסקים דבכל מצטער אינו מברך דבאותו שעה אינו יכול לקיים מצות ישיבת סוכה, וא"כ העושה סוכתו במקום שיצטער בשינה נמצא דסוכתו אינו ראויה לשבעה, כיון שהרי יצטרך לישון במשך ז' ימי סוכות וא"א בלא שינה אפי' ג' ימים כנדרים (טו.), ואפי' שינת עראי חייב בסוכה (תרל"ט ס"ב), ובסוכה זו לא יוכל לישון כיון שמצטער א"כ הסוכה פסולה אף לאכילה דהוי סוכה שאינה ראוי' לשבעה ופסולה, דהנה בסוכה (כז.) איכא מחלוקת ר"א ורבנן, לר"א אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד ונפקא ליה מדכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה הראוי' לשבעה, ורבנן ה"ק רחמנא עשה סוכה בחג, ולכאורה נראה דרבנן לא ס"ל דצריך סוכה הראויה לשבעה, אמנם איתא בסוכה (כג.) מחלוקת ר"מ ור"י בעושה סוכתו על הגמל, לר"י פסול כיון שא"א לעלות לה ביו"ט שאסור להשתמש בבהמה ביו"ט, וא"כ סוכה שאינה ראויה לשבעה היא ופסולה, ולר"מ כשר דמדאורייתא מחזא חזי ורבנן הוא דגזור בה שלא להשתמש בבהמה ביו"ט, ולכאורה ל"ל למימר טעמא דר"מ דמדאורייתא מחזא חזי. ואמאי לא קאמר דר"מ כרבנן דר"א ס"ל

דסוכה שאינה ראוי' לשבעה כשירה, חזינן מהכא דכו"ע ס"ל דצריך סוכה הראוי' לשבעה, ורבנן דפליגי אדר"א לא פליגי אלא שעושין סוכה בחולו של מועד אבל צריך שיהא סוכה הראויה לשבעה. שוב ראיתי בפמ"ג (סי' תרל"ז משב"ז סק"א) שהביא הוכחה זאת כנ"ל ושכן כתב הרש"ש סוכה (כג.), וע"ע בפמ"ג (סי' תרכ"ט א"א ס"ק י"ג) שכתב דאפשר דלכו"ע מה"ת צריך שיהא ראויה לשבעה, ובחי' הרשב"א (סוכה יג:) הביא ב' דעות בזה עיי"ש, וכ"כ הר"ן (סוכה יג:) דסכך העשוי להתייבש בתוך ז' מעכשיו הוא פסול, וכתב הרש"ש (שם יג:) דמדאורייתא הוא עיי"ש. וע"ע בשעה"צ (סי' תרכ"ט ס"ק נ"ה). ומורם מהנ"ל הבנת ד' המרדכי דבעושה סוכתו במקום שיצטער בשינה גם לאכילה פסולה דהוי לי' סוכה שאינה ראויה לשבעה.

(ה) ועיין עוד בביאור הגר"א (סי' תרל"ט ס"ה) שהביא מ"ש הרשב"א שבשעת שגשמים יורדין אין שם סוכה עליו ע"כ, ונראה דה"ה בכל מצטער אין שם סוכה עליו דלא ראויה לדירה. ולפי"ז משנה תוקף למה שכתבנו, ואף דהרשב"א כ"כ לומר דבגשמים יורדין פטור מסוכה אף בלילה ראשונה כ"מ מהגר"א שם, וא"כ לדידן דקיי"ל דבלילה ראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין כמ"ש הרמ"א (סי' תרל"ט ס"ה) והוא דלא כהרשב"א, וא"כ היה מקום לומר דלדידן שם סוכה עליו אף בגשמים יורדין, אבל אין נראה לומר כן, דבב"י (סי' תרל"ט ד"ה ומ"ש אע"ג) הביא דעה זו בשם ואחרים אומרים והטעם דלהכי גמרינן לילי יו"ט הראשון של חג מחג המצות (סוכה כז.) לומר שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה אע"ג דמיפטר בשאר יומי ע"כ. ועי' בחי' הרשב"א (סוכה כז.) בשם ויש מי שאומר דאסור לישן בלילה ראשונה חוץ לסוכה אפי' ביורדין גשמים מהטעם דילפי' ט"ו ט"ו מחג המצות עיי"ש, ובשורת הרדב"ז (ב"א ש"כ) כתוב לאמר בירדו גשמים בלילה חייב לאכול בסוכה כזית ולא דמי למצטער דהתם בא לו הפטור מפני צערו אבל ירדו גשמים הפטור

כנפלה הסוכה ודמי למ"ש העו"ט במכסה סוכתו בגג דלא גזרו רבנן בכה"ג וה"ה הכא, ועי' בספר קהלות יעקב (סוכה סי' ז') שצידד לומר כן מדעת עצמו, ולא הביא דברי הרשב"א עי"ש.

(ז) נתנה ראש ונשוכה לדעת החכ"צ החולק ע"ד המרדכי וס"ל דסוכה העשויה במקום שמצטער בשינה כשירה לאכילה, ולכאורה עפ"י הנ"ל צ"ב דברי החכ"צ דהרי סוכה שאינה ראוי' לשבעה היא, ועפ"י דוחק היה אפשר לומר בדעת החכ"צ ובד' החכ"ש המובא לעיל שכ' דדוקא בגשמים היושב בסוכה נקרא הדיוט ולא בשאר מצטער, דס"ל כהני שיטות דמצטער פטור בשאר מצוות ג"כ ולא רק בסוכה עי' בשד"ח (כללים מערכת מ"ם כלל ר"כ) הדיעות בזה ובדעת הרדב"ז עי"ש, ולפי"ד פטור דמצטער בסוכה אינו דין מיוחד בסוכה משום דאינו ראוי לדירה אלא פטור כללי כיון שמצטער, וא"כ שפיר יכול להחמיר על עצמו ואף לברך, ולפי"ז במצטער בשינה לא מקרי משו"ה אינה ראוי' לשבעה כיון דאם רצה יכול להחמיר על עצמו ולישן בה, ומקיים מצות ישיבת סוכה, וא"כ ראוי' לשבעה מקרי. וראיתי בחק יעקב (או"ח סי' תע"ב סק"י) שכתב בטעם הדבר היושב בשעת גשמים נקרא הדיוט דכיון דהתורה פטרתו שלא יצטער גופו כי דרכיה דרכי נועם ע"כ אסור לו להחמיר ולצער גופו וכ"ש ביר"ט ע"כ. נראה מדבריו דס"ל ג"כ כהנ"ל, דאי הוי ס"ל דלאו שם סוכה עלה לא הוי צריך לומר טעם משום צער הגוף בלא"ה אינו מקיים מצוה בישיבה זו והוי כיושב בסוכה שבתוך הבית, ודו"ק.

הוא מפני שנפסד מאכלו הלכך אפי' ירדו גשמים יכול לאכול כזית פת בסוכה ונפטר וגומר סעודתו בבית, ואין בזה שום צער לבטל בשבילו מ"ע של סוכה ע"כ, ולכ' אף דס"ל כד' האחרים המובא בב"מ נראה דבלאו מטעמים ס"ל הכי ושונה טעמו מטעמים ודו"ק, עכ"פ חזינן מדעת האחרים דטעמים דבלילה הראשון אית לן לימוד מיוחד שחייב בסוכה באכילת כזית ולא בכלל תשבו כעין תדורו דשאר שבעת ימים, ובלילה ראשונה אפי' שאינו כעין דירה חייב בסוכה, וא"כ שפיר אית להו לאחרים כהרשב"א דבגשמים יורדין לאו שם סוכה עלה אלא בלילה ראשונה חייב אפי' בכה"ג ובשאר ימים פטור, ולכן מצטער בשאר ימים אינו יכול לברך כיון דלאו שם סוכה עליו. (ו) והנה בשו"ת עונג יו"ט (סי' מ"ט) הקשה על הא דפסק הרמ"א דכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם נקרא הדיוט, ולכאורה הא איסורא נמי איכא דקיי"ל (סוכה ט.) דעצי סוכה והסכך אסור בהנאה דחל ש"ש על הסוכה, וא"כ הוא מתהני מסוכה בעידן דליכא מצוה שפטור מחמת הגשמים, ואותן שיש להם גגות ומכסין הגג בשעת הגשמים נראה דאין חשש מה דמתהני ממנה כיון שנפסלה הסוכה משום סוכה שתחת הבית מותר ליהנות ממנה מה"ת ודמי לנפלה הסוכה שכ' הטור (סי' תרל"ח) דמותר מה"ת ואסור מדרבנן ואפשר דבכה"ג בגשמים יורדין לא אסרו רבנן לישב בה אבל באוכל בשעת גשמים לא נפסלה הסוכה ויש כאן איסור תורה ע"כ. ולפי דברי הרשב"א הנ"ל המובאים בביאור הגר"א בגשמים יורדין נמי אין שם סוכה עלה והוי

מחמת החכמה

"לוי אתא לקמיה דרבי, ואמר לו כך וכך שאלו ממני ולא ידעתי להשיב להם, עד שפשטו מעצמו, והא דלא פשט להו מעיקרא, מפני שהיה מתגאה על שהיו מכבדין אותו מאוד, והיו מושיבין אותו במטה של זהב, לפיכך לא ידע להשיב להם, שהגאווה משכחת לאדם תלמודו".

(תוס' ישנים יבמות ק"ה ע"א).